

Joseph ZIEGLER

FROM ARNAVDINA TO *PRACTICA SUMMARIA*:
TOWARDS RECOVERING THE HEBREW VERSION
OF ARNAU DE VILLANOVA'S MEDICAL PRACTICE*

My work on a possible Hebrew version of Arnau's *Practica summaria* (henceforth PS) is auxiliary to Sebastià Giralt's main effort to establish a text that could provide the foundation for a publishable, critical edition. It should thus be read in conjunction with Giralt's contribution in this volume. My paper traces the codicological tradition of the Hebrew text, presents its basic structure, identifies those sections that clearly transmit a Hebrew translation of the Arnaldian text, and reflects on how the Hebrew translation may enhance our understanding of the Latin text. Hence, this is not a full study of the content of the text and of the insights or problems that emerge from it; rather, it is a preliminary report that could be the foundation for a larger study.

The theme of translations as a focus for studying not only the transmission of knowledge but also strategies of inter-religious encounters in pre-modern times has been a fruitful domain of research in recent years. Within this broad field, stress has laid on the unique position of medicine (and, to a more limited extent, astrology as well) as a field of scientific thought that attracted Hebrew translations from Latin sources from the twelfth century onwards.¹ The universal human equality in the face of illness and suffering created a common market of medical treatment, which made it difficult for Jewish physicians to remain aloof from changes taking place in the medical system of the host culture. Furthermore, medical literature had no theological relevance and, hence, could more easily be transferred from one culture to the other.

The Hebrew translations of some of Arnau's medical texts should be read in light of these insights. The particular case of the possible Hebrew translation of PS is interesting because, being the only complete compendium of purely practical Arnaldian medicine (and thus an overall view of his medical practice), the text could shed light on the strategies for the transfer of

* I am indebted to Michael McVaugh and Sebastià Giralt who commented on earlier versions of this paper. I am also grateful to participants in the research seminar of the research group 'Jewish Physicians as Agents of Cultural Transfer in Medieval Europe' at the Institute of Advanced Studies of the Hebrew University at Jerusalem.

1. G. FREUDENTHAL, 'Arabic and Latin Cultures as Resources for the Hebrew Translation Movement: Comparative Considerations, both Quantitative and Qualitative', in *Science in Medieval Jewish Cultures*, ed. G. FREUDENTHAL, Leiden, 2011, pp. 74-105 (at 100-104).

medical practice from one culture to the other in the fourteenth and fifteenth centuries.

Vestiges of a Hebrew translation of PS were reported as early as 1893 in Moritz Steinschneider's monumental survey of Hebrew translations and of Jews as translators in the Middle Ages.² So far these vestiges have been largely ignored.

Thus, for example, the diligent authors of the introduction to the critical edition of Arnau's *Regimen sanitatis* depict the long treatise (some 60 folios) that follows the *Regimen sanitatis* in Munich, Bayerische Staatsbibliothek, MS Heb. 288, fols. 20-84v, in this way: 'Continua una llarga obra mèdica atribuïda a Arnau, que, ja hem dit, no hem pogut identificar encara, però que no es correspon amb la *Practica Summaria* – com diu Steinschneider –, ni amb el *Breviarium practicae*, malgrat les referències que s'hi fa al rei Robert de Nàpols'.³ The doubts concerning this Hebrew medical text can now be removed: Moritz Steinschneider's cautious remarks can be confirmed and even reformulated more clearly. There was a comprehensive Hebrew translation of PS. My findings so far suggest that though their texts are not identical to the PS, all the manuscripts Steinschneider mentioned, as well as three additional ones that he ignored contain distinct parts of a fairly literal translation of PS, and that these are embedded into a much longer text of medical practice.

Although the present work does not relate directly to the main theme of this *Trobada* – the discussion of Arnaldian chronology and biography, it may direct us to possible central themes for future workshops. We are rightly concentrating our research on the historical Arnau; however, we should not neglect the posthumous history of his ideas, texts, and image, which impacted on future generations whether through his authentic or through spurious texts attributed to him. The history of Arnau does not end with his death in 1311 or the Synod of Tarragona in 1316. The texts attributed to him also deserve to be studied as part of the long history of this European physician.

MANUSCRIPTS⁴

The Hebrew translation of PS or vestiges of it are preserved in nine manuscripts. Six of them contain the full and, hence, long version of a large text of

2. M. STEINSCHNEIDER, *Die hebräischen Übersetzungen des Mittelalters und die Juden als Dolmetscher*, Berlin, 1893, pp. 780-781.

3. Pedro GIL-SOTRES, Juan Antonio PANIAGUA and Luis GARCÍA-BALLESTER, 'Introduction to *Regimen sanitatis ad regem aragonum*', in *Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia* X.1, Barcelona, 1996, p. 414.

4. STEINSCHNEIDER, pp. 780-781; Mauro ZONTA, 'Medieval Hebrew Translations of Philosophical and Scientific Texts: A Chronological Table', in *Science in Medieval Jewish Cultures*, ed. G. FREUDENTHAL, Cambridge, 2012, no. 402, p. 56 (Arnaldina, אַרְנַלְדִּינָא, ca. 1327, Provence, Israel ben Joseph ha-Levi Caslari).

3. Florence, Biblioteca Medicea Laurenziana, MS Plut. 88.36, fol. 14v-68v. s. xv-xvi, (Italy; Sephardic) [F 17859]

The treatise preceding the text is a version of Arnau's *Medicationis parabole* (fol. 1v-13v).

4. Florence, Biblioteca Medicea Laurenziana, MS Plut. 88.49, fol. 46r-90v. s. xv (Ashkenaz) [F 17973]

A compilation of practical medicine from head to toes in which the Hebrew PS is embedded in a different order. It has different incipit and explicit and it includes some diseases and categories that are absent in the common Hebrew PS texts. The text is annotated, specifically in the chapters devoted to hemorrhoids and menstruation.

5. El Escorial, Bibl. Del R. Monasterio, MS Heb. G.III.20, fol. 104v-146v. s. xv (Spanish hand; cursive)⁸ [F 8846]

Title: Arnavdina (ארנבדינה)

Incipit:⁹ ועתה נתחיל בסדר הרפואות של מגיסטרי ארנלד דוילה נובה

8. Steinschneider, p. 780 attributes the translation to 'one of the Caslaris'; J. LLAMAS, 'Los manuscritos hebreos de la Real Biblioteca de San Lorenzo de El Escorial', *Sefarad* 3 (1943), 41-63 at 45; Francisco Javier DEL BARCO DEL BARCO, *Catálogo de manuscritos hebreos de la real biblioteca de Monasterio de San Lorenzo del Escorial en Catálogo de manuscritos hebreos de la comunidad de Madrid*, Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2003.

9. The chapters include:

כאב הראש; אפילאמציאה; וורטיגיני; צלצול אזניים; לכאב האוזן; למחשך העיניים; מדם העיניים; מאדמי מות העיניים והדמעות; מאורגול; מאשקביאה; מאופטלמיאה; מחיכוך העינים; מציפורן העין; לדוק העין; לכתמי העין; לכאב העין; לדוק עין הנערים; לכאב הלחיים; לכאב השיניים; לחזק השיניים; לנער שיצמיח שיניו בקלות; להריכת השפתים; לניחור הגרון; לאסמה; לצרות הנשימה; נגד חלישות בליעת הרוק והמאכל; מכאב החזה באיזה צד שיהיה; מאשמא; לשיעול; לרפרוף הלב או לחולי הנקרא גוקטיסיואן; מקרדיאקה; מכאב האצטומד קה; מצרות החזה; משבירת עורק תוך הגוף; מפלאברישין; מפריפילמנאה; מכאבי האיברים החיצונים; אישורף נגד חום הכבד; מעוצר הבטן; מהתרת הבטן; לתולעים; מיציאת הכרכשה; מטיאנשימון; בקוליקה או אליאקה פשיאון; נגד קוליקה או משברים מרוח; מכאבי הכבד הנקרא איפאר; מאיקטריטיאה ועמה קדחת; מסתומי הכבד; מסתומי הטחול וכאב ונפח; מאידרופיקש...; המשתין דם; דיאה גוטרינדיאה; אישטריאנגוריה; העצר השתן; נגד אישטריאנגוריה ודישוריה ואליאקה; נגד שריפת השתן; מחסרון במשגל; מחולי הטחורים; להזיל דם הטחורים; לכאב הטחורים; לתרדמת האיברים; פראלישי; מהבקיעה; מקראנק באמה; פישטולא באמה; מנפח באמה ובאשכים; להביא דם נדות; מרחץ; מקור האם; מהשליא; מקושי האם; לעצור דם נידות; מרחץ; להביא חלב; מאינפימה; גוטא רושא; מאישקביאה ופונדיטורי; פלורונקש; סיאטיקה היא נקמ; פודאגרה; לכל גוטות; נגד כל פודגרה וארטיטיקש; שישאגרי; לבשל מורסות קשות; בקדחות; מקדחת איטיקא...; אישורף נגד שיעול וקדחת...; קוטידיאנה; מקדחת קוטידיאנה קונטינואה...; קדחת שלישית; קדחת שלישית נוטה; להסיר העונה משלישית; שלישית כפולה; שלישית מתמדת; מקדחת רביעית...; מקדחת רביעית נוטה; מקדחת רביעית כפולה; מקדחת רביעית קונטינואה; קדחת נבוכה; קדחות מורכבות; כנגד כאב הראש...; קדחת קבשון...; קדחת אסולוס; במראות השתן והנהגות החליים אשר יורו עליהם [כותר]; מהשתנות השתן מפני הליחות [כותר];

The colophon at fol. 146v attributes the text to Magister Crescas Caslari.¹⁰

6. Vatican, Bibliotheca Apostolica Vaticana, MS Heb. 366, fol. 5r-51r. s. XIV XV (Spanish hand); Hebrew of Munich 288 (including explicit) [F 447]

Arnau's *Regimen sanitatis* at fol. 53r-61v (incomplete; starts with chapter 11)

7. Lyon, Bibl. Municipal, MS Heb. 15, fol. 160v-141 (backward foliation). s. XIV-XV (Spanish hand) [F 5609]

This is an abbreviated version of the text.¹¹

Title: *Arnavdina* (ארנבדינא) at the top of each page. The text belongs to the family of the text in Saint Petersburg B290 (no. 8 below).

Incipit: מספרי ארנבדינא

Regimen sanitatis (?), fol. 173-160

מהליחות המושלות בגוף האנושי הסד ליחות....; אותות השחורה; אותות הדם; מקדחת שלישיית כפולה....; מקבשון; מפרנשין; מאמיטריט...; מפלברין היא מורסא; מהוראת גוטא; מהוראת התרת הבטן מכאב הכליות והמקוה....; מפלורישין; מהפלמוניאה; מכאב הכליות; מדיאביטש; שתן תכלית; אישורף....; באוקשימל....; פילולש...; להלבין השער; לעשות בורית.

נשלם זה הספר הנקרא ארנבדינה על שם מחברו הנקרא מאישטרי ארנב דוילה נובה. והעתיקו מלשון 10. נוצרי ללשון הקדש הרופא השלם מאישטרי קרשקש דקשלאר איש חיל תנשא מעלתו. תם ונשלם תהלה לאל עולם. א"ם חזק ונתחזק הסופר לא יוזק א"ם.

This is followed by a note specifying the details of the sale of the book in 1415:

אני החתום למטה מודה שמכרתי הספר הזה ליקר הרופא ר' דוד בכ"ר יהודה וקבלתי המעות מידו משלם ולהיות לו לראיה ולזכות חתמתי שמי פה מה שהיה חדש אלול שנת הקע"ה ליצירה. משה הרופא בן קאבש מיורק. אני החתום משה מודה איך מכרתי הספר הזה לר' נתן מערבי וקבלתי הפרעון מידו משלם. ליאון בכ"ר יהודה ע"ו הכותב לראיה.

Crescas de Caslari is the same person identified as the physician Israel ben Joseph Caslari, who is best known amongst historians of medicine for his translation of Arnau's *Regimen sanitatis*. For his belletristic career see Susan EINBINDER, *No Place of Rest: Jewish Literature, Expulsion, and the Memory of Medieval France*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2007, 84-111.

11. The chapters include: מאדמימות, מדם בעיניים, למחשך העינים, לכאב האזן, למחשך העינים, מדם בעיניים, מאדמימות, לכאב האזן... ועד סיאטיקא וזה לגינזבורג ואז ממשך פודגרא (149ב), סידאגרא, לבשל מורסות קשות, עד הנה דברנו בחוליים הפרטיים... היא הקדחת, אך מדלג על פרקי הקדחת וקופץ ל- "עתה נדבר בעיניי המשקים בקיצור" ומביא את כל מרשמי הסירופ), עתה נדבר באוקסימל, שער פילוליש, ניקוי טוב, עתה נדבר מחולי אחד נקרא מורפיאה, נגד מורפיאה לבנה, נגד מורפיאה שחורה 142א, להלבין השער 142ב, לעשות בורית, 142ב. סיומת כמו מינכן 141. 141-142, 288

8. Saint Petersburg, Institute of Oriental Studies of the Academy of Russian Sciences, MS B290, fol. 1-25v, s. xv (Spanish hand). [F53430]

An abbreviated version of the text.¹²

Title (on opening page): From the book *Arnavdina* (מספר ארנאבדינא). The name S. Wiener (שמואל ווינער) is added on the title page.

Explicit (fol. 25v): Identical to the Munich 288 oration.

Arnau's *Regimen sanitatis*, fol. 26-41v with a translator's colophon attributing the translation to Crescas Caslari and dating it to 1327/1328: בתרגומו של "הרופא המבורך מאי" קרשקש אקשלאר בשנת פ"ה.

9. Munich, Bayerische Staatsbibliothek, MS Heb. 295, fol. 32v-35r, s. xv. [F 1120]

A heavily abbreviated version without a systematic ordering.¹³

Incipit: וזה הרפואה עשה מגישטרי ארנבט

Other catalogue items attributing practical medicine to Arnau.

THE TEXT

A. Prologue

The texts of eight manuscripts – the exception is the one in Florence, Biblioteca Medicea Laurenziana, MS Plut. 88.36 – start with the title of the

12. The chapters include:

צלצול האזניים; לכאב האזן; למחשך העיניים מי שיש לו זה החולי...; מדם בעיניים; מאדמימות בעיניים והדמעות; מאורגול; מאופטלמיה; מחכוך בעיניים; מאשקאביאה; מאונגלא; לדוק; לכל תם; לכאב העין; לכאב הלחיים; לכאב השיניים; לחזק השיניים; להריכת השפתיים; לניחור הגרון; לאסכרה; לצרות הנשימה; מרקחת לאשמאטיקאש; מצרות כחזה; לזכך הקול; מכאבי האברים החיצוניים; מפלברישין; מעוצר הבטן; מטנשימון; מקוליקא; לשלשול הנערים; לתולעים; מהרגשא; מאדרופיקש; פודאגרא; נקוי טוב; המורפיאה; נגד מורפיאה; סידאגרא; לבשל מורסות קשות; עתה נדבר בענייני המשקים בקיצור; אישרוף רושאש...; האוקשימילש; שער בפילוליש...; מאבן בכליות (בשוליים 16 א מרחץ bagno); לשריפת השתן; מחולי הטחורים; להזיל דם הטחור רים; לתרדמת האברים; פראלישי 18 א (לזה החולי עשה כמו שאמר בחולי תרדמת האברים ובחולי כאב הראש בלא קדחת... ייקח שלישי יין ושני שלישי מים ומלח... הרקה לפראלישי... מן המאכלים ירגיל תרנגולים ועופות אחרים הקלים להתעכל, בשר כבש וגדיים ובשר ארנבת צחורה... מן הפירות תפוחים... ולא ירצה המשגל רק במצוה וידור באויר חם וירחק מהדברים הקרים); מקרנק; מנפח האמה; להביא דם נידות; להביא נידות לקנה; מהשליא אם תעצר השליה; מקושי הדם; ... זה החולי הוא בדמות צרעת; נגד גרב ישן נושן 22 ב (מינכן 288, 48); סאיטיקא 23 (מינכן 288, 49); 24 [נגד מורפיאה לבנה] מתחיל באמצע, ומשמ ימשה בדם (מינכן 288, 83); נגד מורפיאה שחורה; עוד מרקם למורפיאה; לעשות בורית; להלבין השיער.

13. The chapters include:

אפילמנציה; מקור האם; מקושי האם; להביא חלב; למחשך העיניים; מצפורן בעין; להסיר הציפורן; לכאב העין; מדם בעיניים; מאדמימות בעיניים; מאורגול; מחכוך בעיניים; לדוק בעין; לכאב הלחיים; בחולי התולעים; מיציאה בכרכשה; להגיר הנידות; להתעצר; להמית התולעים.

first theme, head ache (מכאב הראש), and dive into the thick matter of diet and medicines for the various conditions and diseases.

The prologue or introduction of the translation in the Florence manuscript (at fol.14r-v) was identified by Moritz Steinschneider in 1893 as Israel ben Joseph Caslari's introduction to his translation of Arnau's *Regimen Sanitatis* of 1327: the introduction is missing from all known Hebrew manuscripts containing the *Regimen sanitatis* except for Munich MS 288 (no. 1 in the above list of PS manuscripts), which ends with a colophon identifying the translator (Crescas de Caslari) and the date of translation (1327).¹⁴ The introductory chapter in Florence, Biblioteca Medicea Laurenziana, MS Plut. 88.36, has been edited and published in an important article from 1990 that wrongly asserts that it is connected to the *Regimen sanitatis ad Regem Aragonum* "contained in this manuscript": in fact the preceding Arnaldian treatise is the Hebrew version of *Medicationis parabole*.¹⁵ The authors of the more recent and excellent introduction to the critical edition of *Regimen sanitatis* confidently reasserted this identification of the text.¹⁶

Yet, in Florence, Biblioteca Medicea Laurenziana, MS Plut. 88.36, the introduction, which is clearly identified with Crescas de Caslari's translation of the *Regimen sanitatis*, reappears as the introduction to an entirely different treatise, a practical compendium of cures for various diseases and conditions engulfing the body and its organs from head to toes. This compendium is largely based on a literal translation of the *Practica summaria*. The practice of reusing introductory prologues in a secondary manner for different treatises was not uncommon among medieval translators, regardless of languages.¹⁷ Whether it was Crescas de Caslari himself – according to the colophon in the Escorial manuscript (no. 5 in the above list), he was the Hebrew translator of PS, as well – who initiated this approach, or the scribe who produced the Florence manuscript and, thus was responsible for this use of the same introduction, the reuse of the introduction was reasonable in so far as its content was concerned. The sentence in which the translator apologises for having meddled in an art that is not his, acknowledging that he knows well that Maimonides wrote a treatise on the theme, clearly links this introductory text to the *Regimen sanitatis* and to Maimonides's original contribution to this genre of medical *regimina*. But all the rest of the prologue perfectly fits the PS which was largely devoid of theoretical reasoning. It extols experience (עיון)

14. Steinschneider, p. 780. As stated above (n. 7) Steinschneider was here only partly accurate: the prologue identified the translator in name, but it lacks a colophon or a date.

15. L. GARCÍA-BALLESTER, L. FERRE, and E. FELIU, 'Jewish Appreciation of Fourteenth-Century Scholastic Medicine', *Osiris* 2nd series, 6 (1990), 85-117 at 102-104 and note b on p. 103.

16. AVOMO X.1, Barcelona, 1996, pp. 413-16, 880-84.

17. J. HAMESSE, 'Introduction', in *Les prologues médiévaux*, ed. J. HAMESSE, Turnhout: Brepols, 2000, ix-xxiii and M. Chazan's article there (pp. 189-228) on the three secondary uses of the preface for the Chronicle of Robert d'Auxerre (from c. 1211).

נסיוני), experimental wisdom (חכמה נסיונית), and drugs and medicines (סמים), as the most effective path to produce a cure (more effective than natural philosophy (חכמה טבעית) and scholastic logic (עיון הקשי)). Unlike its Latin original, the Hebrew treatise, which heavily relies on direct translations of the PS, is littered with references to the author's ("Arnau's") experience as the sole authority on the efficacy of this or that therapeutic advice; this perfectly suits the spirit of the introductory chapter.

The editor of the prologue in the 1990 *Osiris* article failed to draw our attention to a crucial scribal correction in the sentence in which the medieval translator apologises for "translating this treatise, which is the first that has been written to date – although I know well that Rabbi Moises, of blessed memory, wrote a treatise on the theme". The scribe in the Florence manuscript erased or struck out the word "first" (ראשון) and substituted in its place the word "small" (קטן), thus making a clear allusion to the title of the treatise *Practica parva* or *minor* or *summaria*.¹⁸

B. *Description of the Text*

I have chosen the version in Munich, Bayerische Staatsbibliothek, MS Heb. 288 as the basic text for describing the treatise and for transcribing sections from it. It contains the fullest text; its Provençal provenance, its greater accuracy when transmitting the specific ingredients from the Latin PS into Hebrew, and its physical affinity with Caslari's translation of *Regimen sanitatis* all induced me to select it as my basic text. In square brackets I occasionally add information from the slightly later Florence, Biblioteca Medicea Laurenziana, MS Plut. 88.36, fol. 14v-68v, which periodically opts for alternative linguistic choices or strategies. The italic titles of the subsections are mine as the Hebrew text is normally in the shape of a long, uninterrupted list of medical conditions. The chapters in PS according to Sebastià Giralt's draft edition are printed in boldface.¹⁹ At times, I transcribe individual chapters to show the closeness of the text to the original Latin PS.

18.

ע"כ מעתיק זה הספר אומר מתנצל בהיותי אוהו אומנות שאינה שלי להעתיק זה המאמר הקטן המחובר עד היום, גם כן

ידעתי חבר בזה הרם זל.

Florence, MS Plut.88.36, fol. 14v; cf. Munich, MS Heb. 288, fol. 1v, which brings the same reading in the prologue to *Regimen sanitatis*.

19. Amongst the most useful tools in deciphering the Hebrew medical terminology are the glossaries and texts in: Michael McVaugh and Lola Ferre, *The Tabula Antidotarii of Armengaud Blaise and Its Hebrew Translation*, Philadelphia : American Philosophical Society, 2000 (Transactions of the American Philosophical Society 90/6); Lola Ferre, *Práctica de Jobannes de Parma: Un tratado farmacológico en sus versiones hebreas y catalanas*, Granada, 2002 and 'La terminología médica en las versiones hebreas de textos latinos', *Miscelánea de Estudios Arabes y*

1. Diseases of the head

20r [15r] On headache. PS I De dolore capitis²⁰

Hebraicos 40.2 (1991), 87-107; Carmen Caballero-Navas, *The Book of Woman's Love and Jewish Medieval Literature on Women: Sepher Abavat Nashim*, London, 2004 (for the gynecological section); Gerrit Bos, Martina Hussein, Guido Mensching, and Frank Savelsberg, *Medical Synonym Lists from Medieval Provence: Shem Tov Ben Isaac of Tortosa, Sefer Ha-Shimush, Book 29*, Leiden: Brill, 2011; Gerrit Bos, *Novel Medical and General Hebrew Terminology from the 13th Century*, (Journal of Semitic Studies, Supplement 27) Oxford, 2011.

20. The Hebrew text provides an accurate summary of the original Latin text and covers all the practical advice it contains. It starts with a theoretical and diagnostic declaration (concerning the causes of headache from compound humours or from dry matter, or dry complexion and its urinological sign) absent in the Latin text.

מכאב הראש [יהיה] כאב הראש יהיה מליחות מורכבות ולפעמיים < מחומר יבש ואז יוכר כשיהיה השתן בהיר וכאב עוקץ ונושך וכובד [וכאב] הראש ואז אם הטבע יבש יוכר [יותר] בין שיהיה לו קדחת או לא עם חוקן [בישול] אסארי ג. אוקי < עם ג. ליט < מים ויעורב במ < אוקית דבש רושט [ורד] ויושם במ אוקי < שמן ויאולט ויסונן ויותר בו ב < אוקי < שלגימא [שליימא] ואחר זה אם העיניים אדומים בין שתהיה לו קדחת או לא יעשה הקזה מגיד ספליקא [אספליקא] מהצד ההוא ששה אוקיות ואם שני העינים אדומים יוקו משני הצדדים מהגיד ההוא.

[cf. ed. Giralt: cum febre vel sine febre, sive cum decoctione asari unciarum trium ad quatuor libras aque, in quibus tribus libris dissolvatur uncia una mellis rosacei et ponatur uncia una olei violarum. Prius tamen quam ponatur oleum, colabitur dicta mixtura et postea dissolvantur ibi dracme due salis gemme et circa, addito oleo predicto, totum tepidum iniciatur per clistere. Soluta constipatione, si rubeant oculi, sive cum febre vel sine febre, fiat flebotomia de cephalica illius partis in qua notabilior erit in oculo rubedo usque ad uncias sex *ad minus*, vel si equaliter rubeant, aperiatur quelibet cephalica *et* de qualibet ad minus uncie tres extrahantur.]

ואם יש לו קדחת יהיה מזונו תבשיל השעור או המספוא או מי סובין ואם אין לו קדחת יהיה מזונו כרוב לבן מבושל היטב עם בשר עגל יונק ויאכל מהכרוב לא מהבשר. ויקח מסרים התרנגול צלוי או תרנגולים [תרנגולים] קטנים ממולאים בבטנם קוריאנדרי [קוליאנדרי] מאובק עם חלמוני ביצה או יאכל בשר חזיר מתותי מתני הנק < לונז [לונז] טבולה ושרויה בחומץ שנתבשל בו קוריאנדרי [גד] לח עם מעט מלח לילה אחר ושים הבשר בחומץ בעודו חם. ואחר בבוקר [בצק] תצלהו ולא יאכל רק מהעליון שבחכתה שעמדה בחומץ או יאכל תרנגולים אפויים בטבלא [בטפלא] ומונחים [ומנותחים] עם קוריאנדרי ויעשה טבול בין שיש לו קדחת בין שאין לו במי הבוסר ענבים עם קוריאנדרי [גד] או טבול הנקרא שלשא קמלינא עם שקדים וסינמומי ועם חומץ ותשים בצד הכואב.

Cf. ed. Giralt: Facta phlebotomia, vel si oculi non rubeant, tunc, si febris assit, cibus erit avenatum vel ordeatum vel colatura furfuris aut caules albi prius cocti in aqua et *sale* et oleo amidalarum dulcium, tandem addatur lac amidalarum prius bullitum et in eo perfecte decoquantur et dimittentur tunc *predictis perfecte coctis*. Tunc in eorum brodio ponantur oculi caulium predictorum et perfecte coquantur. Et cum singulis predictorum ferculorum sumatur de pulvere coriandri preparati, quanto plus delectabiliter sumere poterit. Si vero febris non assit, cibus erit caules predicti cocti perfecte in brodio carniuum iuvenis bovis, postquam carnes fuerint cocte. Post sumpcionem caulium absque carnibus tunc poterit *sumere* assaturam caponum aut iuvenum gallinarum, in quorum ventre coriandrum *crudum* pulverizatum et conquassatum cum vitellis ovorum habundanter *includetur*, vel lingua porci vel lumbi eius; per noctem cum avena ponentur in aceto, in quo sit coriandrum recenter bullitum, cui moderate salis adiungatur, et sic calidum *supra* carnes proicietur et in crastino assabitur sed non de cute vel pinguedine comedetur. Item vice predictarum assaturarum poterunt administrari pulli membratim pastillati cum pulvere coriandri et modico cinnamomo et parvis lardonibus quadratis, ut solet fieri. *Sapor* autem *tam* cum febre *quam* sine febre sit agresta de teneritatibus vitium [f. 65v] vel

[אפילמנסיאה] 20r [15v] Epilepsy.²¹
 [מורטיגיני] 21v [16v] Vertigo. PS III De vertigine²²

agresta de racemo cum pulvere coriandri preparati vel salsa camelina facta de cinnamomo et amigdalim et *ponatur acetum*.

אם יש לו קח קדחת בגד טבול במי ורדים ליט < שנשרה בו אוקי > וחצי קוריאנדרי [גד] לילה אחת ואם אין לו קדחת תחרוך הקוריאנדרי [גיד] בכלי נחושת ושים בו מעט חומץ לבן ותעשה מהם שנים ותשים בצד הכואב.

Cf. Ed. Giralt: *Locale remedium, quod capiti applicetur, si fuerit febris, erit pannus maddfactus in aqua rosacea calida, in qua per unam noctem steterit coriandrum crudum pulverizatum vel contritum, scilicet uncia una et semis ad unam libram; pannus vero in ea immersus et expressus applicabitur et, prius quam infrigidetur, amoveatur et reiteretur. Absente vero febre, coriandrum fortiter conquassatum supra lentissimos carbones torrebatur in vase argenteo, deinde conspersum cum modico aceto albo saccellabitur et applicabitur illi parti capitis ubi dolor notabilior fuerit vel toti capiti, si equaliter totum caput occupaverit dolor.*

21. This is a partial transcription of an original chapter in *Arnaldina*. It has no parallels in PS, but it contains advice which can clearly be traced to *Breviarium practice*.

אפילמנסיאה [אפילמנסיאה] הוא סתומים בבטני המוח עם חסרון החוש והתנועה. ונעזור לו בזה התאר: קח שורש שומר וברוסי [ברושי] מ"א ד' אגודות אשקילא אגודה יכתש וישרה בחומץ לילה ויום. וקח אינדיאה [אנדיואה], אשקילאה אשקילופינדריאה, קפילויניריש, קמדריאוש, קמיפוטאוש מ"א אגודה זרע רובא [רוטא] יבושל הכל במים ויושם בו שני דראם [ב' דרכ'] פוליפורי [פוליפודיאן] אוקי' אניס' דר' יסונ' ויושם בו דבש סקרו די ספקו ויוזכך ויושם בו חומץ ויעשה בו אשורף וישתה ממנו ט'ו ימים ואחר יורק [יודק] במרקחת מיץ ורדים ג' דר'... אלה הדברים הפשוטים המועילים מאד בזה החולי... ודע כי אלו הנכפים כשיחלו זה החולי משחורה יותר יאכבו ויחלו בחסרון הלבנה וכשיהיה זה החולי מהדם או מהלבנה יותר יאכבו ויחלו בתוספת הלבנה [הירח]. צריך שישמרו מהכרום ומהפולים ומהעדשים ובכלל מהזונות [כל דבר] המולידיים השחורה ואדומה שרופה [Abstinet autem generaliter a caulibus, lentibus et fabis... et ab omnibus] *Breviarium practice* I, c. 22 – *De epilepsia*, fol. 158rb ומהאבק. ושלא ישכבו עם הנשים תמיד רק מעט מזער עם התנאים הנזכרים בספרי הרפואה ומהמרחץ ושלא ידור בין אנשים רבים תמיד (*Breviarium practice*, fol. 158rb) *Caveat ab immoderato usu balnei et conventu hominum*, *Breviarium practice*, fol. 158rb כי העמידי בין אנשים רבים תמהר החולי לבה על אלה העלולים מזה החולי. ויאכלו מבשר תרנגולת ועופות אחרים מלבד עופות המים ויאכלו בשר כבש סריס בחור ובשר חזיר כל שנתו וגדיים. מאלו יאכלו מבושלים ביין או במים מתובלים כתבלין המים בעלי הריח ומספא עם מי זרעונים אדומים ויאכל מן הפרש מבושלים וחבושים אחר אכילה בבקר הרבה ובערב מעט ומן הדגים בעלי הקשקשים העומדים במים מלוחים ובנהרות הגדולים צלויים כי באש יוסר מהם ריח המים *In mane ad libitum comedat in sero) Squamosos pisces et in aquis salsis degentes et in profundissimis fluminibus comedere potest super carbones assatos et eorum humiditates reprimantur, vero parum et leniter comedat.* *Breviarium practice*, fol. 158rb) ומהעשבים אשפינגי, בורגי, פיטרו, שומר אשפיגי, ברוצי ולא יאכל מהכרפס כי הוא יתיך הלחות... ואחר נפילת החולה תשחוט הכלב ותתן לו המררה בעודה חמה וירפאהו בלא ספק. גם תתן זה האבק: קח לב הכלב הנשחט וכבדו וריאתו וכל הנדבק עם הריאה ישרף בתנור ויעשה ממנו אבק ויקח מזה החולה תמיד. גם תעשה אבק מדמי ויקח ממנו. וזבל החתול נתון בין יעזור מאוד. וזכר לזכר ונקבה לנקבה. ואבן הנמצאת בראש העורב ירפאהו נכתשת ושתייה. ואם בנפילה ראשונה יוקז מאיזה גיד שיהיה לא יפול עוד. ואבק רודא מושם בנחירי הנופל יקימהו. פעם אחת ראתי חולה מזה החולי וצויתי להקיוז מהגיד הנמצא באצילי זרועו הימנית הנקרא אישלאה ונתרפא. וזבל הפאונג [הפאונג] אם ישתה ממנו ירפאהו. ואם נתארך זה החולי מאוד יעזור מאד הכויות הנעשות על המוח. לב הזאב אם יאכל ממנו ירפאהו בלי ספק *Sic or lupi detur ad comedendum epilepticum quocumque modo eos liberat, ut dicit Rogerius, Breviarium practice*, fol. 159ra) זה ניסיתי כמה פעמים אבק עצמות אדם שרופים (*ossa hominum combusta* appear among organic ingredients of anti-epileptic treatments prescribed in *Breviarium practice*, fol. 158vb) הראש הספוגיים הסמוכים [קרובים] אל המוח ירפאהו בדוק [כמה פעמים] ומנוסה מאתי...
 22. This is an example of a literal translation into Hebrew of an item in PS.

וורטיגיני כל ימי זה החולי יעשה בסוף כל ארבעה [מד' לד'] ימים זה החוקן אשורי [אסארי] ג' אוקי עם ג' ליטרי מים ועם ב' אוקי מיל רושט [דבש ורדי] ואוקי שמן ויאלו וב' אוקי של גומא [שליימא] ולא

טינטוא בריאו ר"ל צלצול האזניים [צלצול האזניים הנקרא בלשונם טינטו אבריאוי] 21v [16v] Ringing in the ears PS II De tinnitu aurium
לכאב האוזן 22r [16v] For ear pain.

2. Diseases of the eye

טנברוזטי אונקולורום ר"ל מחשך העיניים [למחשך העיניים נקרא בלשונם שקורזיטא-
טנברוזטי אונקולורום] 22r [16v] PS V De tenebrositate oculorum²³
מדם בעיניים 22r [17r] blood in the eye²⁴
22r [17r] redness of the eyes and tears.²⁵
[מאורצילו הוא ארגול] 22v [17r]
[מאופלטימא] 22v [17r] Ophtalmia/Obtalmia

יאלכ בערב דבר גם לא ישתה ובעת השכיבה מלא חצי קלפת אגוז מזה המרקחת: קח אבק קוריאנדרי פרפרט[ו] אוק' אבק רשורי ארבוריש [אבורא] חצי אוק' אוליבני [לבונה] ב' דראם יעורב וירוקה עם מיץ ורדים או עם מי בישול ברבריש עד שיתעבה ויערב בו מעט סכרו [סוקרו] ויעשה ממנו כמו עיסה ויוצנע ויעשה פילולש כמו אפון.

Cf. ed. Giralt: In vertigine, quamdiu duraverit, fiat de quarto in quartum diem in ieiuno predictum clistere. Cena vero et potus serotinus vitabitur et in introitu lecti quolibet sero sumetur media testa nucis plena de pillulis infrascriptis: recipe pulveris coriandri preparati unciam I, pulveris rasure eboris unciam semis, olibani dracmas II; incorporentur cum succo rosarum vel cum aqua decocionis berberis usque ad densitatem, cui addatur post colaturam parum de pane zuccari. Cum autem massa fuerit facta, reservabitur prius quam pillulentur saltim triduo. Deinde fiant pillule sicut cicer aut spissum sumatur per se degluciendo cum vino vel cum nebulis.

23. This is another example of a literal translation into Hebrew of an item in PS.
טנברוזטי אונקולורום ר"ל מחשך העיניים [למחשך העיניים נקרא בלשונם שקורזיטאטו אוקולורום]. מי שיש לו זה החולי ירחיק כל הדברים המטוגנים במחבת עם שמן וכרוב אדום ותאנים ופולים ואכילה בערב ימעט, ובכל ארבעה [ד] ימים יקח בעת שכיבה מאלו הפילולש: קח אוק' אבפרשי [אבפרישיאה] שפרחו לבן ב' אוקיות, כרואי [קרואי] מבושל בחומץ וזרע מגיראנה [מירנא] חצי אוק' ליגנום אלואין שער אשפיק נכדי מ'א ב' אוקי' זרע הסדולה אשקרימול [אסיטושא סקרולה] ירוקה ויעורב עם גולב עשה ממנו מעין עיסה ויוצנע. ביום שיקח ממנו ב' דר' יעשה מהם פילוליש ויקחם לבדנה עם מעט יין.

Cf. ed. Giralt: In tenebrositate oculorum omnes frixture vitabuntur caules rubei et ficus et fabe. Cena quoque minorabitur et de quarto in quartum diem ad tardius sumentur in introitu lecti pillule sequentes: recipe pulveris eufrasie albi floris seu cum flore albo uncias II, carvi bulliti in aceto et exsiccati unciam I, seminum maiorane unciam semis, ligni aloes crudi, pilorum spicernardi, ana dracmas II; seminis acedule seu acetose dracmam semis. Aggregetur cum iulep rosaceo et fiat massa nec pillulentur nisi die qua debent sumi; tunc vero ad minus due dracme pillulabuntur et sumantur per se vel cum vino in introitu lecti.

24.

יקח שעוה חדשה עם כמון מאובק ומרוקח עם השעוה ויושם הם.

Breviarum practice, ch. 15, fol. 154r: *De sanguine oculorum* includes the same ingredients (pulverized cumin and hot wax) in the first recipe: Vel solum ciminum pulverisatum et cum cera commixtum et calidum oculo suppositum sanguinem mirabiliter remouet de oculis.

25. Among the suggested treatments the text prescribes bread dipped in aloe and woman's milk (לחם שרוי ביין או באלואי והלב אשה). See *Breviarum practice*, ch. 15, fol. 154ra (*De sanguine oculorum*): Item lac mulieris cum al. ovi et oleo ro. Commixtum et oculis imissum dolorem oculorum et igneus flammis oculorum extinguit.

מחכוך העינים 23r [17v] eye itch
 מאשקביא ר"ל גרב העין 23r [17v] granular conjunctiva²⁶
 מאונגלא [מאונגלו] הוא צפורן בעין 23r [18r] ungula oculorum²⁷
 לדוק העין 23v [18r] cataract
 לכל כתמי העין 23v [18r] all eye spots (*guttae*)
 לכאב העין 23v [18r] pain in the eye
 לדוק עין הנערים 23v [18r] juvenile cataract

3. *Teeth and mouth*

לכאב הלחיים 23v [18v] pain in the cheeks
 לכאב השנים 23v [18v] tooth-ache
 רטיה [רטייה] נגד כאב השנים 24r [18v] poultice against a tooth-ache
 לחזק השנים 24r [18v] strengthening the teeth
 לנער שיצמח שניו [השינים] בקלות 24r [18v] teeth growing in youngsters
 לחריכת השפתים 24r [18v] dry lips

4. *Respiratory diseases*

לניהור [לנחור] הגרון 24r [18v] **PS VI De asperitate gutturis**
 לאסכרה 24v [19r]²⁸ treating quinsy (*sqinancia*)
 לצרות הנשימה 24v [19r] **PS VII De difficultate anelandi**
 מרקחת לאשמטיקש 25r [19v] ointment for asthmatics
 נגד חלישות בליעת הרוק והמאכל 25v [19v] **PS VIII De difficultate trans-**
glucendi
 מכאב החזה 25v [20r] **PS X De dolore pectorali**
 מהאשמה 26r [20r] asthma
 מצרות החזה 27r [21v] constriction of the chest
 לרפרוף הלב 27v [21r] **PS VIII De tremore cordis**
 מקרדיאקה 27v [21r] *cardiaca*

5. *Stomach, intestines, and digestion in general*

מכאב האצטון[מ'] 27 [21r] **PS XI De dolore stomachi**
 לזכך הקול [21v] To purify the voice

26. For one of the meanings see Bos, *Novel Medical and General Hebrew Terminology from the 13th Century*, p. 83

27. The dung of lizards (*stercus lacertarum*) לזירט או זבל צואת או זבל לזירט is an essential ingredient in various collyria for the same condition in *Breviarium practice*, ch. 18, fol. 155v-156v.

28. Reference to experience: וזה ניסיתי אני (and this I tried).

הגוף [21v] a broken artery/vein in the body (internal haemorrhage)

מפלבדין 28v [22r]

מפריפולמוניאה 29r [22v] *peripleumonia?*

fol. 29r [22v] כאבי [כאבי] האיברים החיצונים הנק' [נקראים] אישטיריאוס [אשטיריאוס] pains of the external organs (i.e. extremities)

29r [22v] נגד חום הכבד [אשירוף] syrup against the heat of the liver

29v [23r] **PS XIII De constipatione ventris**

30r [23r] **PS XVI De fluxu ventris**

31r [23v] **PS XV De lumbricis**

31r [24r] מיציאת הכרכשא הנקרא [הנקר'] חגי [אגי] intestinal burst

31r [24r] a form of extreme constipation

31r [24r] בקוליקא או אליאקה פשי[א]ן colic or the *iliaca passio*

31r [24r] נגד קוליקא ומשברים מרוח against colic and flatulence?

6. Liver and spleen diseases

31v [24r] מכאבי הכבד הנק' [הנקרא] איפאר [איפר] pain in the liver which is called *epar*

31v [24v] מאיקטריצי *ictericia*

31v [24v] **PS XVII Contra opilacionem epatis**

32r [25r] נגד מישקולורישון [משקלדשון] הכבד והטחול

32v [25r] תחבושת נגד חום הכבד poultice/plaster against the heat of the liver

32v [25r] מרקחת נגד חלישות הכבד וחולשת הראות וסתומי הכבד ointment against weakness of the liver, and lungs or for treating blocked liver

32v [25v] **PS XVIII De opilacione splenis**²⁹

33r [25v] מאידרופיקש [מאדרופיקש] dropsy³⁰

34r [26v] נגד כל נפח בגוף against all forms of swelling in the body

7. Kidney diseases

34r [26v] **PS XIII De dolore renum**

29. Only the first part of the chapter is translated. The rest of the Hebrew text is based on another source.

30. At fol. 33r [25v] reference to Avicenna: זאת המחלה היא מורסא מימיית כוללת כל הגוף כמו שהניח ב"ס [בן סינא] בשער המזונות.

At fol. 33v [26r]: Dry bath will be most useful; "I Arnau did such a bath from two thirds water and one third wine and it substantially improved her condition":

'ויעילו מאוד מרחץ יבש מאוד כי אני ארנבט עשיתי מרחץ משני חלקי מים ואחד יין והועיל לה מאוד'

ממקוה 34v [27r] kidney or bladder stone
 מדיאביטיש 35v [28r] diabetes
 [מ]המשתין דם [יזדמנו] וורידים [ורידים] 36r [28r] urinating blood
 36v [28v] involuntary emission of seed
 36v [28v] אשטורוגיאה [אשטורוגיאה] היא מחלת כובד ההשתנה שלא יוכל להשתין
Strangury SP XVIII Contra difficultatem urinandi
 37r [29r] against a blocked urine
 37r [29r] **PS XX Contra ardorem urine**

8. *Genitalia - male*

37r [29v] impotence (literally: defect od deficiency in coitus)
 haemorrhoids 37v [29v] ממורינש ר"ל חליי הטחורים בעבור שנקר' מורד בלשון יון הנקראים מורוידיש
 37v [30r] poultice against swelling
 38r alleviating pain
 38r against haemorrhoidal pain
 ר"ל תרדמת האיברים [מתרדמת האברים הנקרא אשטובורום מברורום דורמישיאורום]
 38v [30v] **PS III De dormitacione vel stupore membrorum**³¹
 38v [30v] paralysis [לפרלישי]
 39r [31r] hernia
 40r [31v] genital cancer [מסרטן האמתי] באמת-איש
 40r [31v] genital fistula [לנצור] באמת-איש
 40r [32r] swelling of the penis and testicles

9. *Female gynecology*

32r Matters of the women: How to induce menstruation
 40v [32r] menstrual blood
 41r [32v] inducing menstruation
 [להביא נידות] [32v] inducing menstruation
 [להגיר נידות] [32v] purging

31. This chapter appears here in a totally different context, but in a literal translation; the translator seems to have understood the word *membrum* as denoting the male sexual organ and certainly linked impotence to other forms of motor problems.

[מרחץ לעצירת הפרחים מפני חום או יובש] {33r} bath to stop flowers [menstruation]

באם פתילה נגד מורסא באם 42r {33v} pessary against abscess/apostema in the womb

באם מקור האם 43r {34r} cold womb

[מן השליא] 43r {34r} on the umbilical chord

באם 43v {34v} hardness of the womb

באם 43v {34v} stopping menstrual blood

באם 44r {34v} a wonderful bath to stop menstrual blood

באם 44r {35r} pessaries for the womb

באם 44v {35v} fumigation to stop bleeding [menstruation]

באם 44v {35v} simple medicines that warm up the pudenda, and nature, and the womb

באם 44v {35v} a wonderful medicine that repairs the place [genitals], embellishes the look, and removes those things that hinder the pleasure of coitus, and hardens feeble/flabby flesh and removes the smell of sweat

באם 44v {35r} powder that renders the genitals odorous

באם 45 {35v} to constrict woman's genitals when they are too broad

באם 45r {35v} to render as virgins women who had intercourse

באם 45r {35v} against post-partum pain

באם 45v {35v} abscesses/apostemata in the breasts

באם {36r} bleeding breasts

באם {36r} for hair on the breasts

באם {36r} hardness of the breasts and clotted milk

באם 45v {36r} breast cancer

באם 45v {36r} [לאינפימא] הוא חולי מריקת הטרי והמוגלא

10. *Skin conditions*

באם 46r {36v} red gout similar to leprosy

באם 47r {37r} scabies, i.e. scab and itch

באם 48r {38r} bath for scab and an itch

באם 48r {38r} unguent against all kinds of scabs

מלוחה נגד גרב ישן ונגד ליחה מלוחה 48v [38r] against old scab and salty humour

משיחה לליחה מלוחה 48v [38v] unguent for salty humour

משיחה טובה נגד כל גרב 49r [38v] an unguent that is good for any scab

11. *Limbs*

שיאטקה [מסיאטיקא] הוא נקרם מהירך כי שיא בלשון יון הוא ירך 49r [39r] sciatica

גוטא ופרלישי 49v [39r] gout and paralysis

פודאגרא [מפודרגא] 50r [39v] podagra

גוטא לכל 50v [40r] for all sorts of gout

גוטא ולארטיטיקש 50v [40r] for every kind of gout and arthritis

משיחת קנטרידש שמושכת הליחות דרך אבעבועות 50v [40r] an unguent that extracts/purges humours through pustules

משיחה נפלאה כנגד גוטא שנעשית מליחה רבמאטיקה 50v [40r] wonderful unguent against gout caused by rheumatic humour³²

סידאגרא זה החולי רע מאד 51 [40v]

לבשל מורסות קשות 40v [51v] for softening/decocting hard abscesses (*apostemata*)

12. *Fevers*

קדחות בזולת עיפוש. עד הנה דברנו בחוליים הפרטיים ר"ל שאינם בכל חלקי הגוף כפי מה שנראה לנו ולקיים הנדר שנדרנו אל האדון מלך רובירט יחי. נדבר מהחלאים הכוללים את כל הגוף ונקראת קדחת. דע שקדחת היא חום בלתי טבעי גובר על המנהג הטבעי... 51v [40v] Pestilential fevers. Up to here we spoke of "private" diseases—i.e. diseases that are not present in the whole body—in a way that seemed to us to comply with the vow undertaken by us towards King Robert, may he live long. We shall talk of diseases engulfing the whole body. It is called fever.

איפמר 51v [41r] ephemeral fever

מקדחת איטיקא 52r [41r] hectic fever

העזר אל האיתיקא הפשוטה 52v [41v] aid against simple hectic fever

מרקחת מלחלה ומחזק 52v [41v] moisturizing and strengthening electuary

אישרוף כנגד שעול ונגד קדחות 53v [42v-43r] syrup against cough and fevers

קדחות המעופשות 54v [43r] pestilential fevers

32. The item includes a definition of the disease with a reference to Galen. The therapy includes an ointment made of a fat, skinned, and ground cat, as well as pig's fat.

משיחה נפלאה שנעשית מליחה רבמטיקה שהיא סבה לכל גוטא כמו שאמר גלינוס. קח חתול שמן ומופשט מעורו ויוכתש כלו עצמותיו ובשרו ושומן חזיר ישן ו' אוקי'...

- קוטידיאנה 54v [43r] quotidian fever
 קונטיניאה 55v [44r] continuous fever
 מקדחת אמיטריש היא קדחת תמידית 56r³³ [44v] De hemitriteo
 מאמיטריט האמצעי 56v [45r]
 57r [45r] מקדחת קוטידיאנה זאת הקדחת יש לה י"ב שעות ממנוחה ועונתה י"ב שעות
 quotidian fever
 57v [45v]³⁴ קוטידיאנה מלבנה או מליחה אחרת
 or other humour
 58r [46r] מרקחת עניים רפואה מועילה היא לבעלי הקוטידיאנה
 useful for those suffering from quotidian fever
 58r קוטידיאנה נוטה
 58v [46v] קדחת ג' [שלישית] tertian fever
 60r [47v] אישרוף נגד שלישית syrup against tertian fever
 60r [47v] = PS xxi De terciiana simplici
 60v [48r] להסיר העונה משלישית to remove/avoid paroxysm from tertian
 fever
 61r [48r] כפולה שלישית double tertiary fever
 61r [48r] מתמדת משלישית continuous tertiary
 61v [48v] מקדחת רביעית quartan fever
 62r [49r] אישרוף מועיל לזה useful syrup against quartan fever
 62v [49v] אישרוף משלשל נגד רביעית laxative syrup against quartan fever
 62v [49v] מקדחת רביעית נוטה
 62v [49v] = PS xxvii (abridged) Contra febrem quar-
 tanam
 63r [50v] מורכבות מורכבות compound fevers נקל יהיה להכיר המורכבות
 בעיניו להכיר המורכבות
 63r [51r] קונטיניאה continuous fever
 63r [51r] שינוקוס [סינוקוס] *synochus*
 63v [51r] נגד כאב הראש ימשח המצח והדפקים עם שמן ויאולט
 against head-ache
 the forehead and temples should be anointed with violet oil
 63v [51r] נגד יובש הלשון against dryness of the tongue
 64r [51v] קדחת קבשון *Causon*
 64v [52r] נגד תעורה against insomnia

33. At fol. 56r there is a reference to Alexander who called this fever semi-tertian: היא קדחת תמידית מורכבת משתי ליחות אשר האחד נתעפש תוך העורקים והאחד חוץ להם ובכל אחד מהם יתחלף פעם האדומה תהיה מחוץ פעם בפנים על כן אמר אלסכנדר כי אמיטריש היא חצי שלישית...

At fol. 56 there is a reference to Galen's *Passionari* probably referring to the treatise *Passionarius* (no. 414 in Gerhard Fichtner, *CORPUS GALENICUM: Bibliographie der galenischen und pseudogalenischen Werke*, erweiterte und verbesserte Ausgabe, Tübingen, 2011, p. 144 which was translated by an anonymous translator into Hebrew; cf. Steinschneider, HÜ § 415,13: גאלינוס אמר בספר פשיואונרי כי אמיטריט הקטן יש לו צורת התמידית ורוב מקרא דומים לו.

34. At fol. 58r [46r]: I Arnau cured one person with santuria... and in the summer I Arnau add to the mentioned drugs... ובקיץ אני ארנבט מחבר עם סנטוריארה... אני ארנבט רפאתי אחד עם סנטוריארה... עם הסמים הנזכרים...

64v [52r] against heart tremor (*tremor cordis*) and stomach and liver ache

64v [52r] against head-ach the soles and palms should be massaged

65r [52r] phrenesis(?) This disease is an *apostema* in the head

65v [53r] קדחת אסלוס [אסילוס] ונקראת אלפלאגוריש [אלפולגוריש]

13. *Urine*

66r [53r] About urine. Regarding the matter of urine it will be necessary to consider four things. First, what is urine?

67r [54r] אוריתריש [אוריניש]

68v [55r] כשתגבר הליחה החמוצה עם קדחת יהיה השתן סיטרי

69v [56r] Four humours govern the human body

70v [56v] thin urine

70v [56v] symptoms of black humour

71r [57r] natural black humour

71r [57r] signs of blood humour

71r [57r] = **PS xxii De duplici terciana** (partial)

72r [57v] *synochus* and *causon*

72v [58v] *phrenesis* and its aid

73r [58v] *semi-tertian fever*

73v [59r]³⁵ מאמיתריט [מאמיתרטו] הגדול

14. *Abscess*

74r [59v] pleurisy? *Apostemata* in the ribs

74r-v [59v] פריפולמוניאה

15. *Urology*

75r [60r] symptoms of gout according to the urine

35. Another reference to Galen's *De passionibus*? ועל כך אמר גאלינוס בספר פשיאונירי אמיתריט: הגדול עושה צורת רביעית

75r [60r] diarrhoea according to the urine, kidney pain, and bladder pain

75v [60v] kidney pain

75v [60v] diabetes [מן דיאביטיש]

76r [61] שתן תכלתי

76v [61r] urine and various arthritic diseases

76v [61v] signs of death: these are the rules originating in urine

16. *Miscellaneous medicinal Syrups*

76v [61v] Now we shall talk briefly about medicinal drinks

76v-79v [61v-63v] – 38 syrups (אישרוף [אשירוף] רושט, אישרוף ויאולט, איש) רוף אסיטוש, המורכב נעשה ביין רימונים, אישרוף ניטפר, אישרוף גלאב [גוליב], אישרוף מופושטירא [פנס טירא], אישרוף קלמניט [קלמינטון], אישרוף אישינס, אישרוף פראשי, אישרוף דפומש, אישרוף דפראש [דפירשו], אישרוף דפרשגש, אישרוף מיץ אסיטושא, אישרוף חבושים, אישרוף דפרוניש, אישרוף דגליציאה [רקליציאה], אישרוף מאישוף, אישרוף בורגיש, אישרוף דקאנש, אישרוף נגד אבן, אישרוף נגד התרת הבטן, אישרוף נגד האדומה ורוב דם)

79v [63v] בישול קפיליונריש

79v [63v] בישול פוסטירא

79v [64v] oxymel עתה נדבר מאוקשימל

80r [64r] אוקשימל אשקיליטיק

17. *Pills*

80r-82r [64r-65r] Pills – 18 items; after having talked about syrups, we shall talk about purgative pills

80r³⁶ פילולש קיבולש אשיטולי

80r turpeth pills פילולש תורביד [טורביט]

פילולש נגד כל תחלואי רבמס; פילולש אפטיריש; פילולש יעזרו נגד כאב הראש מלבנה; פילולש עוזרות נגד כאב הראש משחורה; פילולש מאלואין ומשטיק; פילוליש עוצרות להתרת הבטן

36. Refers to Antidotarium Nicolai, fol. 80r [64r]: כמו פילולש [פילולי] אוקטימש ר"ל שהם: 80r [64r]: משמונה סמים הלא הם כתובות בספר אנטיטוטורי למיקולאצ [אנטיטורא מניקולב]...

81r [65v]³⁷ To clear the house of venomous reptiles SP Appendix IV.2: *Contra reptilia domus*

Other pills:

לעצור הקיא to stop vomit
 פילולש לחשכת העיניים for blindness
 פילולש אלשנדרניש Alexandrian Pilla
 פילולש ארביקש Arab pills
 פילולש טובות לבעלי הארטיריקא pills for arthritics
 פילולש לבעלי השיעור pills for those suffering from a cough
 פילולש לבעלי הרבמס pills for those having rheumatic problems
 פילולש ירויחו ויניעו הטבע

18. *Morphew*

עתה נדבר מחולי נקרא מורפיאה ודומים (10 cases) Morphea 82r-83v [65v-66v]

נגד מורפיאה לבנה יעשה זה 83r [66r] against white morphew
 נגד מורפיאה שחורה 83v [66v] against black morphew
 להלבין השער 84r [67r] to bleach the hair
 לעשות בורית 84r to produce soap

C. Closing Oration

The closing oration reveals the title of the treatise (*Practica summarial parva/minor*), and reasserts the Arnaldian authorship of the text by ascribing to him the dedication of the treatise to King Robert (presumably of Naples [d. 1343]) to whom another possible Arnaldian treatise is dedicated, the *Liber de vinis*.³⁸

So far this lesson, the summary and the burden undertaken by us. Thereafter, you, God, the eternal salvation, who gave me Arnau de Vilanova, your servant, the will to do and engage in this minor art (המלאכה הקטנה) cho-

37. קח שורש אירכא דטונניס ד' אוקי' ושוריש מסיפריש ב' אוקי' סנדל [צנדיל] כרכומי אשטורק קלמיטא. עור נחש מ"א חצי אוקי' גלבטס אמומי מ"א ב' דרכ' ירוקחו עם טרבנטינא יעשה פילולש למשקל ו' דרכ' The ingredients are identical to those in PS (with minor omissions). The quantities only partially conform to those in PS. The actual advice for application (fumigating the house with one pill after sun set) is accurate.

38. M. R. McVAUGH, *Medicine before the Plague: Practitioners and Their Patients in the Crown of Aragon 1285-1345* (Cambridge: CUP), p. 148, n. 54

sen from the books of the ancients and the cures revealed to us from heaven and the power of my ability to be useful through it, for your honour and for the general benefit and especially for the honour and dignity of the great Lord, my Lord King Robert may he live long. Please, oh Lord, preserve this book from the erring falsifiers. And all those who engage this book in good faith direct them to the gate of health and enlighten their eyes and hearts into understanding the things according to the path that we laid out. But those who read this book and are motivated by hatred, envy, and evil intention, may their ways be blocked and may they go under the mists of hell. Eternal glory to you, God. May you be blessed for ever. Amen and amen. Finished and completed. Glory to the God of the world.³⁹

PRELIMINARY INSIGHTS AND QUESTIONS FOR FUTURE RESEARCH

Somebody—perhaps Crescas Caslari, if we are to follow the colophon of the Escorial manuscript—sometime in the fourteenth century (1327 according to that colophon), translated a practical medical text that was dedicated to a clerical figure (probably the abbot of St. Bodilius in Nîmes, and less likely Pope Clement V)⁴⁰ into Hebrew. Nineteen of the first twenty chapters of PS are literally translated and embedded into the Hebrew text. One of the *experimenta* that Sebastià Giralte appended to the draft of the critical edition (in the appendix) appears there, as well. At least three chapters discussing fevers in PS were fully or partially translated into Hebrew. It is very possible that a closer investigation of the other chapters on fevers will show that they, too, are indebted, at least partially, to PS. The text had readership among a wide range of Hebrew readers, in Provence, Iberia and even in Ashkenaz (Germany).

עד הנה שיעור זה הקיצור והעמל הטורח שטרחנו. אחר זה אתה האל תשועת עולמים שנתת לי ארני.³⁹ הנבחרת מהספרים (Parva ars/practica) ביט חיילה נובה עבדך רצון לעשות ולהשתדל בואת המלאכה הקטנה הקדמונים והסגולות שנגלו לי מהשמיים ועצמת יכולתי להועיל בה לכבודך ותועלת כולל ובפרט לכבוד ולמעלת האדון הגדול אדני המלך רובירט יחי. אנא האל שמור זה הספר מהטעאת המזויפים. וכל המשתדלים בזה הספר באמונה הישירים לפתח הרפואה והאר עיניהם ולבם בהבנת הדברים על הדרך שהנחיו. ואמנם המעיינים בזה הספר על צד השנאה והקנאה ולכונה רעה ילפתו ארחות דרכם וירדו בערפילי גיהנם. ולך האל התהילה לעד Munich 288, fol. 84v

The slightly altered oration in Florence, Plut. 88.36, fol. 67v (which includes the title and the attribution to King Robert) reads:

עד הנה שיעור הקיצור והטורח שטרחנו. אחר זה אתה האל תשועת עולמים שנתת לי ארנבט דוילא נובא עבדך רצון לעשות ולהשתדל בואת המלאכה הקטנה (Parva ars/practica) הנבחרת מהספרים הקדמונים והסגולות שנגלו לנו מן השמיים ועצמות יכלתה להועיל בה לכבוד ולתועלת האדון הגדול רוברט. אנא האל שמור זה הספר מהטעיות[אנשים המזויפים ואמנם המעיינים בזה הספר על צד הקנאה והשנאה ולכונה רעה ילפתו ארחות דרכם וירדו בערפלי גיהנם. וכל המשתדלים בזה הספר באמונה הישירים לפתח הרפואה והאר עיניהם ולבם בהבנת הדברים שהנחונם. ולך האל התהילה. סליק.

40. GIRALTE, 'Cap a l'edició crítica de la *Practica summaria* d'Arnau de Vilanova', p. 255-291.

Whoever embarks on the study of the larger text will face the problem of identifying its sources. Are the parts that cannot be identified as direct translations of PS an original treatise by a Hebrew author? If Crescas Caslari is behind the text, is the medical practice that it conveys the original fruit of his experience as a physician, or is this text a translation from another, not-yet identified source? In the case of Crescas Caslari, it will be necessary to study the *Arnavdina* in conjunction with the new section appended to his translation of Arnau's *Regimen sanitatis* (at Munich, Bayerische Staatsbibliothek, MS Heb. 288, fol. 14v-19v), which perhaps reflects Caslari's original medical writing.⁴¹ But the presence of direct citations from *Breviarium practice* in those chapters that have no parallel in PS perhaps should guide us to a different working hypothesis: other Latin texts are embedded into the *Arnavdina*, not only the PS. The presence of *Breviarium practice Arnavdina* should perhaps also reignite the debate (which seems to have been closed with a clear rejection of its authenticity) about the attribution of the text to Arnau de Villanova.

A cursory look at the Hebrew PS shows known patterns of translation: the translator had no qualms about including recipes containing ingredients that are patently forbidden according to Jewish dietary rules; he struggled with medical technical terms, as well as with names of herbs and other biological ingredients for which he had no equivalent Hebrew word. Overall, however, the macaronic text (fusing Hebrew words and the transliteration of Latin as well as vernacular terms) was overwhelmingly Hebrew, which supplied in an impressive manner the main vehicle for transmitting medical ideas to the Hebrew readers. The need to attribute the text to Arnau and his experience appears only in the sections that are not direct translations from the PS.

The longer Hebrew treatise will force us to ponder why Arnau opted for such a limited practical text. It is quite reasonable that a medical text commissioned by a monastic community would not cover women's medical problems. However, the other medical categories missing from the Latin PS (skin disease, urology, teeth problems, motor difficulties arising from various arthritic faults) and the more detailed treatment of specific conditions within the common categories must induce those studying the Latin version to reflect upon the selection that Arnau made and the structure of his treatise. The Hebrew PS, with its transliterations from the vernacular, may also, upon closer study of the text, yield crucial evidence in support of the existence of a possible Catalan version of the Latin PS, now lost. Finally, those who prepare the critical addition of Arnau de Vilanova's only complete compendium of medical practice can now check most of its chapters against a literal Hebrew translation that had significant diffusion in the fifteenth century and possibly even earlier.

41. See, also, Parma, Biblioteca Palatina, MS 1953 (De Rossi 1053), fols. 25r-28v from c. 1400 which contains a set of recipes attributed to Caslari.